

РЕКОМЕНДАЦІЇ КЕРІВНИКАМ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА КОНТРАКТОМ

УДК 355.457:355.23(477)

С. Я. Білявець

На виконання завдань, визначених Президентом та Урядом України, основні зусилля прикордонної служби впродовж 2011–2012 років спрямовувалися на забезпечення належного рівня прикордонної безпеки і створення комфортних умов для учасників міжнародного руху. У Державній прикордонній службі України (ДПСУ) планово відбувається реформування на основі Концепції та Державної цільової програми на період до 2015 року [1]. Також успішно реалізується Концепція інтегрованого управління кордонами, схвалена Урядом у 2010 році [2].

У цих умовах особливого значення набуває формування високого рівня професійної культури персоналу прикордонного відомства, зокрема військовослужбовців за контрактом, які на сьогодні є найбільш чисельною категорією персоналу у ДПСУ. Висока культура – необхідна умова ефективності будь-якої праці і першорядний чинник вдосконалення особистісних якостей людини.

Сучасний прикордонник – це не лише фахівець, а також продовжувач давніх історичних традицій захисників українських кордонів. В умовах повсякденної діяльності прикордонна служба щогодини випробовує військовослужбовців ДПСУ на міцність, ставить у найнесподіваніші ситуації, залучає до складних ланцюгів людських взаємовідносин, перевіряє переконаність у важливості виконуваних завдань служби, моральну стійкість, волю, принциповість та чуйність до людей. Військовослужбовцю ДПСУ за контрактом недостатньо мати лише теоретичні знання. Він повинен бути фахівцем нового типу, вдумливим філософом і соціологом, психологом та

педагогом, який вміє на практиці застосовувати теоретичні знання, глибоко осмислювати життєві процеси і самостійно робити правильні висновки.

Метою статті є оприлюднення рекомендацій практичного та методичного характеру керівникам органів охорони державного кордону щодо формування професійної культури у військовослужбовців за контрактом.

У результаті аналізу наукових праць [3–5], а також практики професійної підготовки військовослужбовців за контрактом в органах охорони державного кордону, емпіричного досвіду навчання персоналу встановлено, що основними педагогічними умовами формування професійної культури військовослужбовців за контрактом є забезпечення у них мотивації до самовдосконалення в процесі професійної діяльності; активізація здібностей військовослужбовців до здійснення рефлексії професійних дій; використання в освітньому процесі комплексу ситуативних завдань, які базуються на аналізі діяльності військовослужбовців органів охорони державного кордону.

Перевірку дієвості зазначених педагогічних умов, а також апробацію моделі процесу формування професійної культури військовослужбовців ДПСУ за контрактом здійснено на базі Національної академії ДПСУ імені Богдана Хмельницького і в Навчальному центрі підготовки молодших спеціалістів ДПСУ (смт Оршанець).

За результатами формувального етапу експерименту встановлено, що в експериментальній групі значно збільшилась чисельність військовослужбовців з високим рівнем сформованості професійної культури (з 8,06 до 22,99 %). Водночас кількість військовослужбовців експериментальної групи з низьким рівнем сформованості професійної культури зменшилась (з 62,06 до 14,94 %).

Дослідно-експериментальна робота й її висновки надали можливість розробити рекомендації керівному складу, командирам та офіцерам виховних структур.

З метою покращення рівня професійної підготовки військовослужбовців ДПСУ за контрактом, удосконалення методики формування професійної культури керівному складу, командирам підрозділів і офіцерам виховних

структур слід звернути увагу на те, що стан сформованості професійної культури у зазначеній категорії військовослужбовців суттєво впливає на престиж та імідж ДПСУ в суспільстві. Важливою передумовою формування позитивної публічної думки про діяльність служби та професіоналізм військовослужбовців є створення позитивного образу прикордонника і побудова його роботи таким чином, щоб завоювати прихильність, довіру та підтримку громадськості. На сьогоднішній момент залишаються проблемними окремі питання комплектування і кадрового забезпечення прикордонної служби, зокрема щодо мотивації проходження громадянами військової служби за контрактом, рівня їхньої професійної та фізичної підготовки. На фоні новітніх перетворень у правоохоронній сфері і зниження авторитету військової професії необхідно виважено підходити до комплектування правоохоронних структур, зосередивши увагу на відборі кандидатів на проходження служби, розробці стратегічної концепції професійної підготовки фахівців, з якими укладено контракт про проходження військової служби.

Отже, за результатами проведеного дослідження керівному та командному складу ДПСУ, офіцерам виховних структур у контексті формування професійної культури військовослужбовців за контрактом в органах охорони державного кордону необхідно звернути уваги на те, що:

1) процес професійної підготовки військовослужбовців за контрактом повинен не лише передбачати отримання готових знань, але й органічно поєднувати їх із високим рівнем сформованості службових і моральних якостей, що забезпечується шляхом:

викладання навчального матеріалу з використанням наукових розробок та досягнень сучасної науки (зокрема педагогіки, психології, політології, правознавства), обговорення всіх питань щодо їх розвитку і взаємозв'язку;

використання методів історизму й ознайомлення з працями військових дослідників, поєднання попередніх досягнень із сучасними завданнями прикордонної служби;

використання у процесі навчання прикладів з практичної оперативно-службової діяльності з метою підвищення готовності військовослужбовців до проходження військової служби;

забезпечення викладення навчального матеріалу з використанням останніх досягнень науки та техніки, а також обґрунтованого підходу до вибору змісту навчального матеріалу;

запровадження активних методів навчання у навчальних підрозділах навчального центру і вдосконалення їх під час проведення занять у підрозділах охорони державного кордону ДПСУ;

аналізу й оцінки рівня сформованості загальної та професійної культури військовослужбовців, виявлення недоліків і прогнозування можливих негативних виявів у процесі професійної підготовки;

2) визначення пріоритетів та формулювання нової концепції охорони державного кордону в діяльності ДПСУ ставить перед персоналом низку завдань, які забезпечуються шляхом:

засвоєння і дотримання положень законодавчих та відомчих нормативних актів, військових статутів тощо;

урахування особливостей охорони державного кордону, використання історичного досвіду у цій діяльності;

досконалого опанування сучасної спеціальної і військової техніки, зброї, високої прикордонної майстерності;

формування у військовослужбовців морально-психологічної готовності до охорони кордону, переконання в можливості та необхідності притягнення винних осіб до відповідальності;

посилення вимогливості і відповідальності у процесі професійного становлення, позитивного ставлення до підвищення рівня професійної культури;

створення умов навчання, максимально наближених до реальної оперативно-службової діяльності на кордоні, проведення комплексних занять з персоналом прикордонної служби з використанням практичної складової;

3) забезпечення активної взаємодії осіб, прийнятих на військову службу, та керівного і науково-педагогічного складу ДПСУ є можливим за умов:

чіткої організації процесу професійної підготовки та навчання, високого методичного рівня проведення занять з метою чіткого усвідомлення військовослужбовцями навчальних завдань, активізації до їх виконання і творчого застосування набутих знань на практиці;

стимулювання пізнавальної активності військових фахівців за допомогою активних методів, прийомів, технічних та інших засобів наочності, сучасної методики;

дотримання постійних вимог до якості навчальної, службової і позаслужбової роботи військовослужбовців, формування прагнення досягти високих результатів;

заохочення творчої ініціативи при опануванні нового навчального матеріалу та використання його в практичній діяльності;

формування у військовослужбовців умінь і навичок до самостійного пошуку при набутті знань, критичної оцінки та відповідальності за свій рівень підготовки;

забезпечення методичного і дієвого контролю за процесом організації та результатами професійної підготовки;

4) доцільно враховувати індивідуальні особливості і здібності особистості при визначенні цілей та мети професійної підготовки, що вимагає:

використання при формуванні професійної культури можливостей колективу, взаємодопомоги, обміну передовим досвідом роботи тощо;

створення в колективі сприятливого психологічного клімату (хорошого настрою, вимогливої суспільної думки, традицій);

знання і врахування в процесі навчання індивідуально-психологічних можливостей, рис характеру підлеглих, їхніх інтересів та здібностей;

диференційованого підходу до навчання кожного прикордонника, максимальної індивідуалізації навчальних завдань і перевірки якості їхнього

виконання, залежно від терміну служби, посади (прапорщики, контрактники), індивідуально-психологічних можливостей;

оптимального поєднання самостійної підготовки прикордонника з оперативно-службовою підготовкою застави (відділення прикордонного контролю);

5) основними завданнями морально-психологічної підготовки військовослужбовців в процесі навчання на заняттях, польових виходах та в повсякденній діяльності є:

вивчення курсантами тактики дій порушників законодавства з прикордонних питань, навчання методів їх виявлення за ознаками поведінки й емоційного стану, здійснення психологічного впливу на них;

формування стійких навичок володіння особистою зброєю і прийомами самозахисту, накопичення досвіду емоційно-вольової поведінки, моделювання ризикованих ситуацій та тренування щодо способів їх вирішення;

набуття персоналом досвіду виконання службових завдань в умовах дефіциту часу на прийняття рішення, неповних даних про обстановку, невизначеності ситуації, перешкод у службовій діяльності за необхідності чіткого дотримання чинного законодавства, вимог керівних документів;

формування і вдосконалення навичок оптимальних дій та прийомів при виконанні завдань з охорони державного кордону;

формування та розвиток у персоналу ініціативи і самостійності при виконанні службово-навчальних завдань, здатності до активних службових дій без вказівок старших начальників;

навчання прийомів та методів психічної саморегуляції під час несення служби;

підвищення психологічної сумісності й ефективності спільних дій складу прикордонних нарядів;

урахування мотивів, що спонукають військовослужбовця до активної професійної діяльності та відповідального ставлення до професійних обов'язків;

формування у військовослужбовців переконливого бажання досягти успіхів у професійній діяльності, допитливості і прагнення до самовдосконалення;

сформованість внутрішньої мотивації до підвищення військово-професійної підготовки впродовж усього життя;

позитивне емоційне ставлення до професійної культури, активно-позитивне ставлення до розвитку її складових;

наявність вольових дій до формування професійної компетентності;

домінування позитивних емоцій у професійній діяльності та бажання дисципліновано виконувати завдання;

б) потрібно враховувати основні внутрішні і зовнішні чинники, які є причинами недостатнього рівня професійної культури:

байдуже ставлення військовослужбовців до вдосконалення своєї професійної культури;

орієнтація на репродуктивне використання одержаних знань та вмінь в професійній діяльності, низький рівень пізнавальної активності військовослужбовців;

відсутність переконаності у можливості розвитку професійної культури і самовдосконаленні, розвитку комунікативних якостей;

негативні відгуки про діяльність правоохоронних структур;

негативні приклади в діяльності керівників та випадки нестатутних відносин між службовцями у колективі;

недосконалість системи оцінки негативних чинників, що впливають на розвиток професійної культури, і нерозробленість чітких критеріїв оцінки її сформованості;

байдуже ставлення офіцерів управлінської ланки до матеріально-побутових проблем у військовослужбовців, до поведінки підлеглих у позаслужбовий час;

недостатнє використання всього потенціалу військових та спеціальних навчальних дисциплін;

розроблення і вдосконалення критеріїв оцінки професійної культури як кожного військовослужбовця окремо, так і колективу загалом, ураховуючи специфічні умови професійної діяльності.

Отже, використання у процесі професійної підготовки розроблених методичних рекомендацій сприятиме підвищенню рівня сформованості професійної культури у військовослужбовців-прикордонників за контрактом.

Проведене дослідження не розкриває всіх аспектів проблеми формування професійної культури військовослужбовців правоохоронних органів. Перспективними напрямками подальших розвідок можна вважати дослідження можливостей саморозвитку професійної культури у військових фахівців, розробку індивідуальних програм саморозвитку цієї важливої якості та вдосконалення діагностичних програм сформованості рівнів професійної культури військовослужбовців і працівників правоохоронних органів.

Список використаної літератури

1. Про Концепцію розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 року : Указ Президента України від 19 черв. 2006 р. № 546/2006 // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 25. – С. 14.

2. Про схвалення Концепції інтегрованого управління кордонами : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2010 р. № 2031-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2031-2010-%D1%80>.

3. Почекалін, І. М. Формування професійної культури офіцерів-прикордонників в умовах службової діяльності : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Почекалін Ігор Миколайович ; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2011. – 161 с.

4. Кучеренко, А. А. Педагогічні основи вдосконалення професійної підготовки прикордонників в умовах службової діяльності : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Кучеренко Андрій Аркадійович ; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2003. – 173 с.

5. Щеголева, Т. Л. Формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу : дис. ...

кандидата пед. наук : 13.00.04 / Щеголева Тетяна Леонідівна ; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького. – Хмельницький, 2007. – 246 с.

Рецензент: доктор педагогічних наук, доцент Діденко О. В.